

LEBRIS

We know
books

Theodor Kallifatides

MAME
ȘI FII

ROMAN

Traducere din limba suedeză
de Gabriel Ionescu

Lebăda Neagră
Iași, 2024

Cuprins

Punctul de plecare	5
Povestirea tatei	11
Prima zi	43
A doua zi	69
A treia zi	103
A patra zi	135
A cincea zi	153
A șasea zi	185
A șaptea zi	207
Epilog	211

Punctul de plecare

Când eram mic, credeam că aveam să mor înaintea mamei, după principiul că fructele nu trăiesc mai mult decât pomul din care cad.

Cu timpul am ajuns să înțeleg care e ordinea corectă sau, cel puțin, naturală a lucrurilor, și atunci m-am ales cu altă problemă: cum s-o condamna la o suferință așa de mare ca moartea unui fiu?

Perspectiva asta m-a obligat la prudență și precauție încă din copilărie. Când mă jucam, nu eram niciodată deosebit de îndrăzneț, de cele mai multe ori căutam să stau pe lângă ea, lucru de care încă îmi amintește câteodată când o sun sâmbăta.

Ea locuiește la Atena. Eu la Stockholm, de patruzeci și doi de ani.

Schimbăm vorbe aproape ca într-un ritual telefonic. Mai bine o suni dimineața, imediat după ce s-a sculat și stă cu ceașca de cafea în brațe. Așa își ține ea ceașca, sprijinită pe burtă. Soarbe din ea cu prudență, câte puțin, de frică să nu cumva să fie mai puțin dulce decât ar vrea. Minimum trei lingurițe de zahăr.

— Sărut-mâna, mamă, eu sunt, îi spun când ridică receptorul.

Dacă e în toane bune, îmi răspunde în rime. Dacă nu, își schimbă ea starea și tot o binedispune.

„Neața, fecior dintr-o țară străină,/ El care-uneori mă mai și sună/ Să-și bucure mama bătrână,/ Acum mai mult babă decât jună.”

Ai crede că e aceeași rimă de fiecare dată, dar nu e. Chiar și acum, la nouăzeci și doi de ani, încă mai poate să se joace cu cuvintele. Așa mi le aruncă:

— Tu care nu făceai nici măcar un pas mai departe de fusta mea și-ai plecat așa de departe.

Nu e o acuzație, ci mai degrabă o enigmă la care nu găsește niciun răspuns care să aibă sens. Nici eu nu am vreunul. Mi-am părăsit țara, e adevărat, dar de fapt ce voiam să las în urma mea? Nu mai vorbim despre asta. Asta e situația și n-ai ce să faci. Mama a știut asta dintotdeauna. Că asta e situația și n-ai ce să faci. Nu a deprins acest lucru din experiență. O filosofie de viață stoică moștenită, darul de a lăsa micile bucurii să biruie marile dureri, ambele țin de firea ei. Ceașca de cafea caldă sprijinită pe burtă e o bombă atomică a bucuriei sale, mai ales dacă îi pui patru lingurițe de zahăr. Carevasăzică amândoi știm că asta e situația, așa că vorbim despre altceva.

Anul ăsta am făcut șaiszeci și opt de ani, iar mama nouăzeci și doi.

„N-o fi izbucnit Primul Război Mondial tocmai din cauza mea, dar m-am născut în același an în care a început”, îmi spune ea câteodată cu autoironia zglobie care mereu a făcut să nu o năpădească sentimentele.

Amândoi am îmbătrânit și încep să simt că nu mai am timp de pierdut și că trebuie să fac ceva ce-am tot vrut să fac de mult timp: să scriu despre ea.

Nu voiam să scriu despre ea atât timp cât încă trăia. Acum mi se pare că nu mai am de ales. Amândurora ni se apropie ceasul morții. N-ai cum să știi cui o să i se rupă firul vieții mai întâi.

Trebuie să scriu despre ea și să mă bazez pe faptul că o să și citească ce-am scris. Probabil o să fie o cu totul altă carte decât cea pe care mi-o imaginasem. În momentul de față nu știu ce fel de carte o să fie.

Când a murit tata, am scris o carte despre el. Câțiva ani mai târziu, când i-au fost deshumate rămășițele pentru că nu mai era loc la cimitir, am mai scris încă o dată despre el.

Mi-a venit greu, dar n-a fost chiar atât de greu. Tata murise. Viața lui se sfârșise. Cartea despre el era deja scrisă, ca să zic așa.

Mama însă trăiește.

Sunt gata să mă duc la Atena s-o văd. De data asta o să-mi iau la mine caietul de notițe. I-am pregătit o serie de întrebări. Am emoții și asta nu prea îmi place. Nu vreau s-o tratez pe mama drept material pentru carte. Fiul din mine vrea doar să petreacă niște timp cu ea întocmai ca odinioară, fără griji și fără un scop anume. Să stea cu ea pe balcon, s-o asculte în timp ce se vaită despre guvern sau vecini, s-o roage să „citească” în zațul din ceștile noastre de cafea.

Scriitorul din mine vrea altceva. Am să îi urmăresc fiecare gest pe care îl face, fiecare cuvânt pe care îl rostește. Cum o să mă afecteze? Cum o s-o afecteze pe ea când o să se prindă ce fac?

N-ai cum să știi. Odată mi-aduc aminte că un pictor ilustru voia să-mi facă un portret. Măgulit, i-am făcut pe

voie cu bucurie, pentru ca după vreo două pozări să descopăr că încetasem să mai fiu eu însumi și că mă comportam ca și cum eram altcineva. Privirea artistului mă colonizase și mă făcuse să mă port ca un supus docil. Dacă știam ce voia de la mine acea privire, mă și îngrijeam să îi dau ce voia. Să pozezi înseamnă să te vezi pe tine însuși prin ochii celuilalt. Modelele de succes fac taman lucrul ăsta: intuiția le zice ce vrea să vadă fotograficul și atunci ele asta îi și livrează.

Nu vreau s-o oblig pe mama să pozeze pentru mine.

Cum fac să evit asta?

Oare chiar se poate?

Și mai am încă o problemă. Cum să țin în frâu scriitorul diabolic din mine care vrea să preia controlul asupra muncii mele? Care vrea să brodeze, să glumească, să înfrumusețeze sau să urâțească, să exagereze, să facă un fazan dintr-o găină și o găină dintr-un fazan?

Puține profesii, sau poate chiar nicio altă profesie decât cea scriitoricească, întâmpină atâtea dificultăți în a rămâne fidele realității. Scriitorii talentați sunt cel mai adesea jurnaliști de foarte slabă calitate. Din asta nu rezultă că jurnaliștii talentați sunt scriitori de foarte slabă calitate.

De ce îmi fac atât de multe griji?

Așa ajung să pricep legătura reală: am să pot continua să scriu doar atâta timp cât va trăi mama. După ce se prăpădește, nu o să mai scriu nici măcar un rând. Cred.

Așa că întrebarea persistă: cât de mult mă îndepărtasem de fusta ei, cu toate că plecasem atât de departe?

Am avut o prietenă dragă, care a murit între timp și care era de părere că Dostoievski o făcuse om, iar Cehov, femeie. Îmi vine s-o travestesc. Tata m-a făcut om, dar mama m-a făcut scriitor. În lumea tatei existau munca, datoria, statornicia, înfrânarea lacrimilor până când toate zâmbetele se opreau.

În lumea mamei era altfel. Acolo se găseau apropierea și îngrijorarea plină de emoții care rezultă din ea – nestatornicia, vulnerabilitatea și nevoia ca la sfârșitul zilei totul să fie bine din nou. Lacrimile și zâmbetele nu erau o pereche antagonică, ci se condiționau reciproc. La o privire de ansamblu rapidă peste statistici, am conchis că mama a plâns cel mai mult tocmai atunci când a și râs cel mai mult. Și, mai presus de orice, în lumea ei se găseau amintirile.

Pentru tata era esențial să îți călăuzești viața după principiul că trebuie să mergi înainte. Mama merge mai degrabă înapoi.

De la ea am năzuința de a povesti. Năzuința asta care e într-o oarecare măsură o dorință ca totul să fie bine din nou, să fie cum trebuie, să aibă un înțeles și un context.

Toate acestea se pot spune mai pe scurt. Pentru tata, viața era ziua de mâine. Pentru mama, viața este ziua de ieri.

Căsătoria lor era improbabilă. Ce șanse erau ca un băiat născut în Trebizonda, pe malul Mării Negre, în 1890 și într-un cartier sărac din afara zidurilor orașului să se căsătorească cu o fată născută în 1914, douăzeci și patru de ani mai târziu, într-un sat ne semnificativ din sudul Peloponezului? E de ajuns să te uiți pe hartă ca să înțelegi. Aproape niciuna. Și totuși s-au căsătorit și au trăit împreună aproape cincizeci și cinci de ani.

Toate astea s-au întâmplat atât de demult, încât trebuie să le iau de la capăt. Încep așa cum se cuvine, și anume cu cei care nu mai sunt printre noi. Cu tata.

Când trăia, arareori povestea despre viața lui. Era un om tăcut, iar trecutul, după cum deja am spus, era pentru el un capitol încheiat. Chiar și așa, își amintea totul cu o claritate remarcabilă.

Asta a ieșit la iveală când, la cei optzeci și doi de ani ai lui, a scris un text mai lung despre viața sa, nu ca să-l publice, ci doar pentru mine. Prima propoziție sună așa: „Dragul meu Theodor vrea să scriu despre originile familiei noastre, adică ale familiei Kallifatides.” Cu alte cuvinte, altfel nu ar fi făcut-σ.

Datorită acestui text știu ce știu despre el și despre cum a întâlnit-o pe mama.

Nu demult, mai exact într-una din cele dintâi zile de primăvară când inima, în orice caz a mea, ți se umple de o tristețe efemeră și de neînțeles, am început să citesc ce scrisese.

L-a scris doar de dragul meu. Atunci m-a năpădit un gând: ce drept am eu să-l ascund de alții?

Niciunul. E o mărturie din alte timpuri. Nu e o povestire, un roman sau un eseu. Nu este decât o viață de om și este despre străbunicul nepoților mei.

Așa că, în timp ce-mi aștept avionul de Atena pe aeroportul din Copenhaga, pun mâna pe un stilou și pe o foaie de hârtie și încep să traduc textul pentru ei. Sunt prea mici ca să mă întrebe despre asta, iar când o să se facă suficient de mari ca s-o poată face, cel mai probabil nu o să mai fiu pe aici să le răspund.

Povestirea tatei

Tata își începe povestirea cu o dată greșită. „Atena, 22 martie 1922”, cu toate că era 1972. E o greșeală semnificativă. 1922 a fost anul când viața lui a luat o nouă întorsătură, ceea ce urmează să reiasă mai târziu din text. E ca și cum ce ne amintim noi și ce își amintește memoria noastră sunt două lucruri diferite.

Și textul continuă.

„Dragul meu Theodor vrea să scriu despre originile familiei noastre, adică ale familiei Kallifatides.

Am optzeci și doi de ani și nu o să se supere nimeni pe mine dacă scriu doar ce îmi amintesc.

Bunicul din partea tatălui se numea Giannis Kalafatidis sau Kalafatoglou sau pur și simplu Kalafat. Unul dintre nepoții lui, care se numea Lambos, nu credea că sună bine, așa că l-a schimbat în Kallifatidis cu doi l.

Poate unul dintre strămoșii noștri o fi reparat corăbii, lucru care se chema chiar călăfătuire și presupunea să astupa crăpăturile corăbiilor cu gudron și cânepă. Poate că de acolo ni se trage și numele nostru de familie.

Bunicul din partea tatălui se trăgea dintr-un sat din provincia Gemoura¹ a vilaietului Trebizonda.

---

1. Fitotoponim care desemnează căpșunele, astăzi denumită Yomra.

Satul se numea Samarouxa Mică și se afla la 20 de kilometri vest de Trebizonda, respectiv la 15 kilometri de coasta cea mai apuseană a Mării Negre. Pesemne că partea asta a țării și-a luat numele de la căpșunile care se înmulțeau singure și creșteau din belșug acolo. Dar Gemoura era cunoscută în primul rând pentru exporturile sale de alune de pădure. Aproape toate soiurile de pomi fructiferi creșteau acolo, iar o parte a lor nicăieri altundeva.

În Antichitate, în Gemoura se aflau renumitele livezi pe care le plantaseră Aeetes, regele Colchidei, așa cum se numea ea în acele timpuri, și tatăl Medeei. Pe vremea mea, încă mai exista acolo un sat care se numea Kolcha, unde se puteau vedea ruine și vestigii din timpuri străvechi.”

Deși nu vreau, citind rândurile astea mă văd nevoit să pun deoparte foile tatei. Pur și simplu trebuie să iau o gură de aer. Aceste cuvinte despre Medeea și străvechile, frumoasele livezi m-au mișcat atât de profund. Te trezești pe nepusă masă că trebuie să confrunți amintirile omenirii și mereu ți se rupe inima.

Acum ceva timp am intrat în conversație la sală cu un domn de vârstă mijlocie. Fușese pilot de luptă în Siria și de mulți ani trăia în Suedia. Nu știam cum a ajuns pe aici. Era erou sau dezertor, ceea ce bineînțeles că nu excludea ipoteza că poate tocmai de aceea era erou. După cum aveam să aflu, se gândea la eroi. Am discutat despre utilitatea diferitor exerciții și mi-a arătat cu degetul către paralele, unde

îți poți ridica propria greutate. „Asta-i cel mai bun. Așa se antrena până și Ahile!”, spuse el ca și cum s-ar fi referit la un tip care tocmai fusese acolo.

Aproape că mi-au dat lacrimile. Printr-o singură propoziție se cufundase în timp cu 2 800 de ani în urmă. Sala în care eram se lărgise, devenise o arenă în aer liber sub un cer albastru dintr-o altă țară.

Tot ce mai avem e trecutul.

De aceea mă cutremură așa de tare cuvintele tatei despre Medeea și tatăl ei. Închid ochii și încerc să mi-o imaginez pe Medeea ca o tânără prințesă brunetă care aleargă de colo-colo prin frumoasele livezi ale tatălui său. Încă nu l-a întâlnit pe Iason, bărbatul care avea să fure Lâna de aur, care a și profitat de ocazie ca să îi fure inima și a și făcut-o să comită fapte îngrozitoare: să-și înjunghie fratele pentru a-și salva iubitul și mult mai târziu să-și ucidă copiii ca să se răzbune pe el când a părăsit-o.

Cum să le explic nepoților cât de firav e firul care l-a legat pe străbunicul lor de lumea lui, când ei nici nu știu cine sunt Medeea sau Iason, când nu au auzit de Lâna de aur sau de argonauți?

Trebuie să mă asigur că o să afle despre ei. Mai mult decât orice, asta aș vrea să las în urmă: parfumul unei vieți de om, acest parfum care, deși nu e înțepător, taie prin timp ca un cuțit ascuțit printr-un măr copt.

Aveam escală la Copenhaga, așteptam avionul de la Kastrup¹ la Atena și mă uitam în jurul meu. I-am recunoscut pe câțiva dintre ceilalți pasageri. Bărbați și femei, ca și

---

1. Cel mai mare aeroport danez.

mine, care încărunețeau într-o altă țară, se aflau încă o dată în drum spre Grecia în speranța de a regăsi... ce?

An de an zburau dintr-o parte într-alta, incapabili nici să rămână în noua lor țară, nici să se întoarcă în cea veche. Eram unul de-ai lor.

Ca să nu devin mult prea sentențios, a trebuit să comand o bere de la un chelner danez îmbufnat. Ți poți duce traiul foarte bine și fără să știi cine a fost Medeea, se zice, și sunt de acord cu asta, deși în sinea mea mă îndoiesc.

Cum să duci o viață demnă fără umbra omenirii în urma ta?

— Cum să poți trăi fără să știi cine sunt Medeea și Iason? Îl întreb pe chelner, când îmi aduce berea.

Întrebarea mea nu îl surprinde. Nu se uită la mine ca și cum aș fi nebun. De-a lungului timpului sigur a avut parte de o mulțime de întrebări neobișnuite.

— Nu știu, dar un sendviș prinde mereu bine, îmi răspunde el într-un final.

Tot asta poate că mi-ar fi zis și mama. Era timpul să mă întorc la tata, care continua să povestească despre bogățiile Mării Negre, despre cantitatea enormă de pește care se găsea acolo și se exporta ca anșoa în toată Europa. Tata fusese profesor și nu voia să rateze nicio ocazie de a împărtăși din cunoștințele lui. Povestea în continuare că grecii antici jinduiău atât de mult după pământurile fertile și marea bogată în pește, încât au întemeiat multe colonii acolo, printre ele și orașul în care s-a născut tata. Mărfurile de la Marea Neagră (sau din Pont) erau renumite în Antichitate și erau mai scumpe decât aceleași mărfuri provenite din alte părți. După călătoria asta în acele timpuri de aur, dar